

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE BİZANS İLE İLİŞKİLERDE BERİD TEŞKİLATI

Barīd Organisation in Byzantine with Relations in the Prophet's Period

Yusuf BUDAK

Dr. Öğr. Üyesi, İğdır Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
ysfbudak07@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5202-3509>

Cite As/Atf: Budak, Y. (2025). Hz. Peygamber Dönemi'nde Bizans ile ilişkilerinde Berīd Teşkilatı.

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(2), 291-309.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1661690>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type:</i>	Araştırma Makalesi – <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date :</i>	20.03.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date :</i>	22.10.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author:</i>	Yusuf BUDAK
Sayfa Aralığı- <i>Page Range:</i>	291-309
Doi Numarası- <i>Doi Number:</i>	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.1661690

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

Hız. PEYGAMBER DÖNEMİ'NDE BİZANS İLE İLİŞKİLERDE BERİD TEŞKİLATI

Barid Organisation in Byzantine with Relations in the Prophet's Period

Yusuf BUDAK

Öz

Geçmişten günümüze insanlar ve devletlerarasında sürekli bir mücadele yaşanmıştır. Bu mücadelelerin ardından kalıcı bir barışın ve uzlaşının tesis edilmesi ise kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, belirli bir topluluğu veya devleti temsil eden kişilerin nitelikleri, dış görünüşleri ve temsil kabiliyetleri büyük önem taşımıştır. Devletler, barış ortamını sağlamak ve siyasî ya da ekonomik kazanımlar elde etmek amacıyla, kendilerini en iyi biçimde temsil edebilecek, diplomasiye hâkim kişiler görevlendirmiştir. Dolayısıyla diplomatik temsil, devletlerin dış ilişkilerinde son derece kritik bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışın bir sonucu olarak, haberleşme ve diplomasi işlevlerini yerine getiren Berid Teşkilatı, tarihsel süreç içerisinde bir medeniyetten diğerine aktarılmış, yani tevarüs etmiştir. Bazı İslâm kaynakları Berid Teşkilatının kökenini Emevîler dönemine dayandırsa da bu kurumun temellerini Hız. Peygamber Dönemi'ne kadar götürmek daha isabetli olacaktır. Nitekim pek çok idarî ve kurumsal yapıda olduğu gibi, Berid teşkilatının da İslâmî dönemin başlangıcında şekillendiği söylenebilir. Bu yönüyle Berid, kurumsal bir kimlik olarak ilk defa Hız. Peygamber Dönemi'nde karşımıza çıkmaktadır. Hız. Peygamber Dönemi'ndeki Berid yapılanması, dönemin ihtiyaçlarına binaen ortaya çıkmış bir kurum olarak değerlendirilebilir. Zira İslâm öncesi Arap toplumunda uluslararası diplomasi anlayışı gelişmemiştir. Ancak Hız. Peygamber, çevresindeki devletlerin diplomatik teamüllerini göz önünde bulundurarak, İslâm devletini çağın koşullarına uygun biçimde organize etme gayreti göstermiştir. Özellikle dönemin güçlü siyasî aktörlerinden biri olan Bizans İmparatorluğu, diplomasiye büyük önem vermekteydi ve mühürsüz mektupları kabul etmemekteydi. Bu durumu dikkate alan Hız. Peygamber, kendi adına bir mühür yaptırarak diplomatik yazışmalarda bu geleneği sürdürmüştür. Aynı zamanda, gönderdiği mektupların ulaştırılması ve diplomatik ilişkilerin sağlıklı yürütülmesi için Berid teşkilatından yararlanmıştır. Sonuç olarak, Berid teşkilatının temelleri, sadece bir haberleşme sistemi olmanın ötesinde, erken İslâm Dönemi'nde diplomasiye hizmet eden bir kurum olarak atılmıştır. Böylece Hız. Peygamber, hem dönemin diplomatik teamüllerine uyum sağlamış hem de İslâm devlet geleneğinde kalıcı bir idarî kurumun oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm tarihi, Hız. Peygamber, Bizans, Gassânî, Berid, Herakleios, diplomasi.

Abstract

Throughout history, there has been constant conflict between people and states. Following these conflicts, the establishment of lasting peace and reconciliation has

emerged as an inevitable necessity. In this context, the qualities, appearance, and representational abilities of individuals representing a particular community or state have been of great importance. Nations have appointed individuals who are proficient in diplomacy and capable of representing them in the best possible manner, with the aim of securing peace and achieving political or economic gains. Consequently, diplomatic representation has been recognised as a highly critical element in the foreign relations of nations. As a result of this understanding, the berid organisation, which performed communication and diplomatic functions, was transferred from one civilisation to another throughout history, that is, it was inherited. Although some Islamic sources trace the origins of the berid organisation to the Umayyad period, it would be more accurate to trace the foundations of this institution back to the time of the Prophet Muhammad. Indeed, as with many administrative and institutional structures, it can be said that the berid organisation took shape at the beginning of the Islamic period. In this respect, the berid first appears as an institutional identity during the time of the Prophet Muhammad. The postal system established during the time of the Prophet can be regarded as an institution that emerged based on the needs of the period. This is because the concept of international diplomacy had not yet developed in pre-Islamic Arab society. However, the Prophet, taking into account the diplomatic customs of the states around him, endeavoured to organise the Islamic state in a manner appropriate to the conditions of the time. In particular, the Byzantine Empire, one of the powerful political actors of the time, attached great importance to diplomacy and did not accept unsealed letters. Taking this into account, the Prophet had a seal made in his name and continued this tradition in diplomatic correspondence. At the same time, he utilised the postal service to ensure that his letters were delivered and that diplomatic relations were conducted smoothly. Consequently, the foundations of the postal service were laid not merely as a communication system but as an institution serving diplomacy in the early Islamic period. Thus, the Prophet Muhammad both adhered to the diplomatic customs of the time and laid the groundwork for the establishment of a permanent administrative institution in the Islamic state tradition.

Keywords: History of Islam, prophet, Byzantium, Ghassanid, Barid, Heraclius, diplomacy.

Giriş

Geçmişten günümüze milletler, güçlü bir devlet yapısına sahip olabilmek amacıyla pek çok faktörü göz önünde bulundurmuşlardır. Hiç kuşku yok ki bu açıdan güçlü olmanın en önemli unsurlarından biri iletişim ağının güçlü olmasına bağlıydı. Nitekim bu koşul bugün için de geçerlidir. Öyle ki devletler, elde ettikleri istihbarat bilgilerine göre kendi konumlarını belirleyip bu minvalde gerekli olan adımları atmaktadırlar. Kendi aleyhlerinde gerçekleşebilecek bir faaliyetin önceden bilinmesi ve buna göre adımların atılması ya da önlemlerin alınması hızlı ve etkili bir iletişim ağına bağlı olduğu gerçeğini doğurmaktadır (Özbek, 2009, s. 88).

Milletler arasındaki iletişimin büyük önem taşıması, bu iletişimi sağlayan kişilerin de değerini artırmıştır. İslâmın ilk yıllarında, Hz. Peygamber Dönemi'nde bu iletişim ağını kurup sürdüren Berîd teşkilatı, konumuzun temelini oluşturmaktadır. Berîd, haberleşmeyi sağlayan bir kurum olmasının yanı sıra, aynı zamanda posta teşkilatı olarak da adlandırılmıştır. Bu kapsamda berîd kavramı; “devlet postası, posta menzili, posta hayvanı ve iki posta menzili arasında mesafe” anlamlarında kullanılmıştır (Mustafa vd., 1985, s. 63).

Berîd sistemi, İslâmdan önce Sâsânîlerden Hire Arap Devleti'ne miras kalmıştır. Bu kavram, Arap Yarımadası'nda İslâm Öncesi Dönem'de de biliniyordu. Emevîler, Bizans İmparatorluğu'ndan Suriye'yi fethettiklerinde, burada aktif şekilde işleyen bir haberleşme sistemiyle karşılaştılar. Her ne kadar bu iletişim ağının Emevîlerden Abbâsîlere geçtiği belirtilse de, Abbâsî bürokrasisinde İran etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Nitekim Abbâsîler döneminde haberleşme ve posta hizmetleri, berîd sistemi aracılığıyla yürütülmekteydi. (Söylemez, 2001, s. 142; PTT, 2007, s. 60).

Her ne kadar bazı araştırmacılar Berîd teşkilatının Emevîler döneminde ortaya çıktığını ileri sürse de bu kurumun yalnızca posta hizmeti yürüten bir yapı olarak değerlendirilmemesi gerekir (Kayaoğlu, 1985, s. 64). Berîd, sadece devletlerarası posta faaliyetlerini gerçekleştiren bir müessese değil; aynı zamanda istihbarat ve casusluk faaliyetlerini de içeren çok yönlü bir teşkilattır. Bu bakımdan, Berîd sisteminin temellerinin Hz. Peygamber Dönemi'nde atıldığını, Hz. Ömer döneminde ise kurumsal bir nitelik kazandığını söylemek daha doğru olacaktır. (Söylemez, 2001, s. 145).

Berîd Kelimesinin Menşei Hakkında

İslâm devletinin erken dönemlerinden itibaren, posta ve haberleşme faaliyetlerini yürüten temel kurumun Berîd teşkilatı olduğunu görmekteyiz.¹ Berîd kelimesinin menşei hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Latince *veredus* “posta hayvanı” anlamına geldiği ifade edilmekle beraber (Demir, 2024, s. 181; Harekât, 1992, s. 498; Güler, 2019, s. 204) bunlar kelimenin sözlük anlamında var olup “posta teşkilatı, haberleşme teşkilatı, posta hayvanı, devlet postası, posta menzili ve iki posta menzili arasında mesafe olarak” tanımlanmaktadır (Köprülü, 1944, s. 541; Alptekin, 1997, s. 187-194; Ada, 2010, s. 99; Budak, 2020, s. 32). Diğer taraftan berîd kelimesinin

¹ Berîd teşkilatı, günümüzdeki posta teşkilatı ile karıştırılmamalı çünkü aynı zaman da istihbarat teşkilatı olarak da karşımıza çıkmaktadır (İbn Hurdazbih, 2008, s. 96).

Latineden, Yunancadan, Farsçadan, Arapçadan, eski Mısır dilinden ve hatta Asurcadan geldiği ifade edilir. Aynı zamanda Almanca *pferd* kelimesi ile ilgisinin dışında Fransızcada bazı katır ırklarına verilen *bardot* ismi ile alakasının olduğu belirtilir (Kayaoğlu, 1985, s. 63).

Bu kelimenin anlamı konusunda lûgatçılar, hukukçular ve coğrafyacılar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kâmûs-ı Türkî’de “berîd” kelimesi Tatar ve posta anlamlarında kullanılmıştır (Şemseddin Sami, 2005, s. 291). Genel kabul gören anlayışa göre, atlı bir postacının bir günde kat ettiği mesafe “berîd” olarak adlandırılmaktadır. Bu mesafe, genel olarak çöl bölgelerinde her biri 3’er millik² 4 fersah³, yani 12 mil olarak tanımlanmıştır. Ancak bu ölçü, Horasan ve Suriye bölgelerinde yarıya inmektedir. Bunun dışında, bazı hukukçular çölde atlı bir postacının —namaz vakitleri hesaba katılmaksızın— 4 berîdlik, yani 48 millik bir yolu kat edebileceğini belirtmişlerdir (Köprülü, 1944, s. 541). İbn Cübeyr ise “berîd” kavramını konaklama mesafesi olarak tanımlamaktadır (İbn Cübeyr, 2008, s. 33). XIV. yüzyıl müellifleri ise posta menzilleri arasındaki uzaklıkların sabit olmadığını, çöl bölgelerindeki su kuyularının mesafesi veya güzergâh üzerindeki köylerin konumu gibi etkenlere göre menzillerin belirlendiğini ifade etmişlerdir. (Köprülü, 1944, s. 541).

Genel olarak İslâm devletlerinde posta, haberleşme ve istihbarat faaliyetlerini yürüten kuruma berîd denirdi. Berîd kelimesinin menşei ile ilgili; Pehlevicede Farsça, “kesik kuyruk” anlamına gelen bürîde-dümden ya da Latince *veredus* kelimesinden geldiğine dair farklı fikirler bulunmaktadır. Diğer taraftan posta hayvanına, yük taşıyan anlamına gelen Akkadca; *buridu* veya *puridu*, Babilce de ise *buridu* denildiği ifade edilmektedir. Berîd kelimesinin *buride*’den değil, *burtan* veya *burd* kelimesinden türediği de ileri sürülen görüşler arasındadır (PTT, 2007, s. 59; Güler, 2019, s. 206).

Latin kökenli bir kelime olan berîd, başlangıçta resmî posta hizmetlerini ifade etmek için kullanılmıştır. İslâm fetihlerinin yoğunlaştığı Suriye ve Mısır gibi bölgelerde bu terimin Bizans posta teşkilatından alınmış olabileceği görüşü genel kabul görmektedir. Her ne kadar bazı İslâm tarihi yazarları berîd kelimesinin İran menşeli olduğunu ileri sürmüşlerse de bu

² Mil bir uzunluk birimidir. Kelime Latince “bin” anlamında milleden gelir. Roma ordusunun “her iki ayakla birer tane olmak üzere 1000 çift adımda yürüdüğü mesafeyi ifade etmek için kullanılmış”. Kelime Farsçaya ve Türkçeye mil şeklinde geçmiştir. Tanımlanan bu ölçü birimi deniz mili ve kara mili olmak üzere ikiye ayrılır. Milin üskatları fersah ve berîd, askatları kasaba, kulaç adım, arşın, ayak, kabza, parmak, arpa ve katır kuyruğu kıldır (Kallek, 2020, s. 30, 53).

³ Bir fersah 6 km’lik bir uzunluk (Kanar, 1988, s. 455).

iddia tartışmalıdır. Fuad Köprülü, bu görüşün isabetli olmadığını vurgular. Ona göre, İran etkisi İslâm devletlerinde ancak daha sonraki dönemlerde, özellikle Abbâsîler devrinde belirginleşmiştir. Tarihsel süreçte berîd kavramı, Irak'taki şehir devletlerinden Persler'e, oradan da Romalılara geçmiş; böylece farklı medeniyetler arasında süreklilik gösteren bir kurum haline gelmiştir. Bu bağlamda, Emevîler döneminde İran etkisinden söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla berîd, İslâm dünyasına Bizans aracılığıyla geçmiş bir kurum olarak değerlendirilmelidir. Erken dönem İslâm devletlerindeki işleyişi de bu çerçevede ele almak daha doğru olacaktır. (Köprülü, 1944, s. 541; Karaduman, 2024, s. 427).

İslâm ve Bizans Diplomasinin Genel Özellikleri

Diplomasi kelimesi, Eski Yunancada “ikiye katlanmış şey” veya “katlanmış kâğıt” anlamına gelen “diploma” sözcüğünden türemiştir (Kütükoğlu, 1994, s. 360). Bu tanımdan hareketle diplomasi, genel olarak tek taraflı ya da geçici diplomasi biçiminde değerlendirilmiştir. Erken dönemlerde devletlerin daimî elçilikleri bulunmamakta; bunun yerine dönemin koşullarına göre geçici elçilik heyetleri gönderilmekteydi (Tuncer, 1995, s. 51). Bu elçilik heyetlerinin temel amacı, taht değişikliklerini bildirmek, savaş sonrası esir değişimini gerçekleştirmek ve siyasî, ekonomik ile kültürel alanlarda iş birliğini tesis etmektir. (Avcı, 2020, s. 34).

İslâmiyet'ten önce Arapların, diğer ülkeler veya kabilelerle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla elçilik heyetleri göndermeleri, bu geleneğin sonraki nesillere miras olarak aktarılmasını sağlamıştır. Bu yönüyle, İslâm dünyasına oldukça köklü bir diplomatik gelenek bırakılmıştır. Kureyşliler, İslâm Öncesi Dönem'de aralarında savaş veya anlaşmazlık çıktığında ilgili kabilelere elçiler göndermekteydi. Bu elçilik görevleri genellikle Adî b. Kâ'b kabilesinden seçilen kişiler tarafından yürütülürdü. İslâmiyet'in ortaya çıkmasıyla birlikte bu diplomatik faaliyetleri sürdüren kişi Hz. Ömer olmuştur. Hz. Ömer, aynı kabilede olmamasına rağmen bu görevi Amr b. Âs'a vermiştir. (İpşirli, 1995, s. 3).

İslâm prensipleri arasında hiç kuşkusuz yapılan anlaşmalara bağlı kalınarak diplomasiyi anlamlı ve geçerli kılmaktır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de birçok âyetin olduğunu ve yapılan anlaşmalara riayet edilmesi noktasında emirlerin yer aldığını görmekteyiz (el-İsrâ 17/34; el-Enfâl, 8/58; et-Tevbe, 9/4). Nitekim bu konuda Hz. Peygamber “Kimin herhangi bir toplumla arasında bir anlaşma varsa süresi sona erinceye kadar, ya da karşılıklı olarak anlaşmayı vaktinden önce bozduklarını birbirlerine bildirmeden önce

bu bağı ne yeniden bağlasın ne de çözsün” (Tirmizî, 2004, s. 661) gibi ifadeler ile insanlığa örnek olmuştur. Nitekim Bizans ile yapılan anlaşmanın süresinin tamamlanmasına yakın Amr b. Abese, Bizans sınırında dolaşan Muâviye b. Ebî Süfyân’ı bu konuda uyarılmış, bu uyarı karşısında Muâviye geri dönmüştür (Tirmizî, 2004, s. 661).

Geleneksel ve yerleşmiş bir diplomasi anlayışına sahip olan Bizans Devleti bu anlamda en esaslı devlet olma özelliğine sahipti. Her şeyden önce Bizans’ın yabancı devletlere karşı kendi konumlarını müzakere etme amacıyla yaptıkları her türlü eylem için kullandıkları kavram diplomasi olarak tanımlanır. Nitekim Jean Mabillon, belgelerin kökenini ve anlamını tespit etmek amacıyla “*De re diplomatica*” (1681) isimli eserde bu fikrin ortaya çıkmasında ana karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraları Mabillon diplomasisi bilhassa yabancı devletlerin başkentlerine gönderilen büyükelçiler vasıtasıyla ikili ilişkilerdeki tüm iletişim becerilerini kapsayan ve elçiler aracılığıyla gönderilen raporları almak ve bunlara gereken cevapları vermek maksadıyla bir dışişler ofisinin varlığı bugünkü anlamıyla varlık göstermiştir (Telea, 2015, s. 92). Bu anlayışla Bizans’ta var olan en önemli ilkelerden biri yabancı ülkeler ile dış münasebeti gerçekleştirmek amacıyla özel bir birim kurulmuştur. Burada yabancı ülkelere giden elçilerin eğitime tabi tutulması sağlanarak gerekli tecrübeye sahip olmaları sağlanmıştır. Bizans’ta gerçekleşen taht değişikliklerini yabancı ülkelere bildirmek gelenek haline gelmişti. Bu minvalde elçilik görevinde bulunan kişilerin gidiş-geliş sürecinde gerçekleşen masraflarını karşılamak amacıyla gittikleri yerlerde satmak niyeti ile yanlarında bazı eşyalar götürürlerdi. Bizans genel anlamda diplomasiye çok önem verdiği için yabancı ülkelere gelen elçiler Bizans İmparatorluğu tarafından ülkeye verilen kıymet neyse o oranda elçiye verilen kıymette o olurdu (Tuncer, 1995, s. 54). Bizans diplomasisi tarihsel süreç içerisinde imparatorların askerî başarıları ile desteklenmesi oranında ilerleme kaydetmiştir. Bu durum imparatorluk için genel bir kaide haline gelmiştir. Saray ve savaş alanları Bizans’ın diplomatik faaliyetlerinin gerçekleştiği yerler olarak karşımıza çıkar. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere imparatorluğun diplomasiye verdiği önem anlaşılmaktadır (Drocourt, 2018, s. 1, 8).

Bizans genel olarak kuvvete başvurmaktansa diplomatik faaliyetleri incelemiştir. Bu anlamda yabancılara hediye ve unvan vermekten geri durmamıştır. Bizans siyasi teamüller gereği savaşmaktan evvel diplomasiyi her zaman daha faydalı görmüştür. Bu yönü ile de zaman zaman bazı imparatorlar eleştiri almıştır. Nitekim Nikephoros II. Phokas, savaşçı

özelliğine dikkat çekilerek ondan önceki zamanlarda imparatorluk yapmış olan Konstantin'in diplomasiyi daha çok tercih etmesi eleştiri konusu olmuştur. Bu yönüyle Konstantin'in sarayından dışarı çıkmadığı savaştan kaçındığı şeklinde eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur (Shepard, 1992, s. 41).

Bizans, komşu ülkelere karşı yerinde ve doğru kararlar alabilmek için yabancı devletlerin güçlü-zayıf noktalarını iyi bilinmesi gerektiğinin farkındaydı. Bu nedenle bahis mevzu olan konular için bilgilerin toplanması ve gerekli raporların hazırlanması elçilik faaliyetlerini yürüten kişilerin temel sorumluluğu içerisindeydi. Eski Yunan'dan kalma bir alışkanlıkla elçiler iyi hatip ve iyi bir diplomat olma özelliklerinin yerini iyi gözlemci ve iyi bir diplomata bırakmıştır. Bu nedenlerden ötürü devleti temsil eden elçiler seçilirken çok dikkat edilir. Bu yönü ile elçiler iyi dil bilen, ikna kabiliyeti olan ve yeterli seviyede diplomatik kıvraklığa sahip olmalarına özen gösterilirdi (Tuncer, 1995, s. 54).

Hız. Peygamber Dönemi İslâm-Bizans İlişkilerinde Berîd Teşkilatı

Hız. Peygamber Dönemi'nde pek çok devlet ile olan diplomatik faaliyetler Bizans İmparatorluğu ile de gerçekleşmiştir. Bu minvalde İslâm tarihinde devletlere ilk kez mektup gönderme hadisesi Hız. Peygamber Dönemi'nde başlamıştır. Bahse konu bu mektupların orijinallerinin bazıları Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler bölümünde sergilenmektedir (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 196; PTT, 2007, s. 62; Tekin, 2023, s. 513).

İslâm tarihinde siyasi faaliyetlerin bir sonucu olarak Berîd teşkilatının bir zorunluluk hâlinde ortaya çıktığını görüyoruz. Bazı kaynaklar Berîd teşkilatının müesses bir kurum olarak Emevîler zamanında ortaya çıktığını (Uzunçarşılı, 1988, s. 437; Demir, 2024, s. 181-182; Kayaoğlu, 1985, s. 64; Yürekli, 2017, s. 294; Yılmaz, 2008, s. 179) söylemeler de esasen bunun teşekkül ettiği tarihi Hız. Peygamber Dönemi'ne götürmek mümkündür (Söylemez, 2001, s. 143). Nitekim İslâmın ilk yıllarında Berîd teşkilatının müesses bir yapı olarak var olup olmadığı noktasında bazı tartışmalar olsa da biz Hız. Peygamber Dönemi'nde Berîd teşkilatının mahiyeti ile ilgili ayrıntılı bilgilerin mevcut olduğunu görmekteyiz. İbn Manzur, Hız. Muhammed'in "Dört berîdden daha kısa mesafede namaz kısaltılmaz." dediğini belirtmiştir (İbn Manzur, 1993, s. 260). Nitekim bazı rivayetlere istinaden, Hız. Peygamber valilerine gönderdiği namerde "Bana berîd (postacı, elçi) gönderdiğiniz zaman, güzel yüzlü ve güzel isimli olanını seçiniz" dediği, keza başka rivayetlerinde de Hız. Muhammed "Antlaşmayı bozmam ve berîdi

hapsetmem” ve “Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, bir berîdlik mesafeyi yalnız başına alması helal değildir” dediği belirtilmektedir. Kısacası Hz. Peygamber’in bazı hadislerinde de berîd kavramı kullanılmıştır (Söylemez, 2001, s. 143).

Hız. Peygamber Dönemi’nde Bizans İmparatorluğu ile birtakım diplomatik faaliyetler gerçekleşmiştir. Hız. Peygamber’in bizatihi kendisi İmparator Herakleios’u (610-641) İslâma davet etmek amacıyla kendisine ve Bizans’a bağılı vali ya da vassal devlet idarecilerine de elçiler göndermiştir. Bu minvalde ilk İslâm-Bizans ilişkileri Hız. Peygamber Dönemi’nde (628) diplomatik açıdan olmuştur. Hız. Peygamber, İslâma davet amacıyla Bizans İmparatoru Herakleios’a bir mektup gönderilmesini istemiş ve bu önemli görevi sahabesi Dihye b. Halîfe el-Kelbî’ye vermiştir. Dihye’nin böyle bir iş için seçilmesindeki maksat ticari sebepler nedeni ile Suriye bölgesini çok iyi biliyor olmasıydı. Bunun dışında sahâbîler arasında fiziki özellikleri ile dikkat çeken biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Zeynü’-d-dîn Ahmed, 1976, s. 24). Bu arada Bizans İmparatoru Herakleios kutsal haçı tekrardan yerine koymak amacıyla o sıralarda Kudüs’te bulunuyordu. Herakleios, Busra Valisi vasıtasıyla kendisine gelen İslâm elçisi Dihye’yi kabul etti (İbn Sa’d, 2014, s. 291). İslâm elçisi Hız. Peygamber’in mesajını imparatora ilettili. İslâm kaynaklarına göre mektup şu şekildedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah’ın kulu ve elçisi Muhammed’den Bizans imparatoru Herakleios’a, Hidayete uyanlara selam olsun. İslâmı kabul et ki, kurtuluşa eresin ve Allah da ecrini iki kat versin. Eğer kabul etmezsen sorumluluğun altındaki insanların (çiftçilerin, teba’anın, Arius’çuların [Erisiyyîn) günahını sen çekersin. “*Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin: Yalnız Allah’a tapalım, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’ı bırakıp da içimizden bazıları diğer bazıları rab edinmesin. Eğer yine yüz çevirirlerse, şahit olun ki biz Müslümanlarız (Âli İmrân 3/64)*” (Zeynü’-d-dîn Ahmed, 1976, s. 24-25).

Bu mesajın ardından İmparator Herakleios Hız. Peygamber’i merak edip araştırmıştır. Bu sıralar Suriye’de bulunan Ebû Süfyân Herakleios’un huzuruna çıkarılmış ve Hız. Peygamber ile ilgili pek çok suale cevap vermiş. Bizans İmparatoru, kendisine gönderilen mesajın niteliği ve Peygamber’in kişiliğinin genel olarak peygamberlik özelliklerine uygun olduğunu belirtmiştir (Zeynü’-d-dîn Ahmed, 1976, s. 22-23; Yardım, 1994, s. 294).

Bütün yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra İmparator Herakleios, Dihye’yi kendisine gelen bu mesajı değerlendirmesi için yakın dostu patrik Dagâtır’a göndermiştir. Konu hakkında olumlu kanaatini bildirir mektubunu yine Hız. Peygamber’in elçisi Dihye ile Herakleios’a göndermiştir.

Herakleios'a gönderilen mektupta beklenen Peygamber'in bu kişi olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in Dagâtır'a da Dihye aracılığıyla bir mektup gönderdiği belirtilir. Dagâtır bu mektuptan sonra İslâmiyet'i kabul etmiş ve kilisede toplanan Rumların yanına giderek onlara şöyle hitap etti: “*Ey Rum cemaati! Bize Ahmed adlı peygamberden bir mektup geldi. Mektubunda bizi yüce Allah'a inanmaya davet ediyor. Ben şahadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Ahmed de Allah'ın kulu ve resulüdür.*” Bu gelişmeler karşısında Rumlar, Dagâtır'ı öldürdüler (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 196-197; Öngül, 1993, s. 400).

İmparator Herakleios, Dihye'ye iyi muamele de bulunarak ona birtakım hediyeler vermiş olduğunu görüyoruz. Dihye, dönüşte Cüzâm kabilesine mensup bazı çeteler tarafından gasp edilmiş ancak Müslümanların yardımı ile bazıları geri alınmıştır (Yardım, 1994, s. 294). İmparator Herakleios da Hz. Peygamber'e gönderilmek üzere bir mektup göndermiştir. Bu mektupta imparator Hz. Peygamber ile ilgili olumlu pek çok görüş beyan etmiştir. Hamidullah bu konu hakkında yazılan mektubun imparatorluk sıfatıyla değil de şahsi bir anlayış ile yazıldığını ifade eder (Hamidullah, 2003, s. 1028). Bazı kaynakların verdiği bu bilgiler ile ilgili olarak anlatılan mektup olayının (Herakleios'un aslında İslâmiyet'i benimsemek istediğini ancak etrafındakilerden çekindiği şeklindeki görüşler) İslâm müellifleri tarafından abartıldığı şeklinde görüşler de mevcut. Nitekim bu kadar olumlu görüş beyanı olmuş olsaydı neden Tebûk Seferi sırasında İmparator Herakleios'a yeniden İslâma davet mektubu gönderilmiştir. Herakleios İslâmı kabul ettiğini ve bazı hediyeler ile beraber bir mektup Hz. Peygamber'e göndermiştir. Hz. Peygamber bu mektup kendisine ulaştığı zaman “Yalan söylüyor Allah'ın düşmanı, henüz Hıristiyanlıktan vazgeçmiş değil” demiş ve dinarları hediye olarak almamış Müslümanlar arasında bölüştürmüştür (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 256-257; Avcı, 2020, s. 47).

Bu mektuplaşmadan birkaç yıl sonra 630 yılında Hz. Peygamber ile Herakleios arasında başka bir diplomatik faaliyetin gerçekleştiğini görüyoruz. Bizans İmparatorunun büyük bir ordu hazırladığı haberi yayılınca Hz. Peygamber, 30.000 kişilik bir orduya komuta ederek Tebûk'e gelmiş ve Herakleios'a yeniden bir mektup yazmıştır. Daha önceden olduğu gibi Dihye b. Halife'yi bu iş için görevlendirmiştir. Hz. Peygamber'in gönderdiği mektubun içeriği şöyledir:

Allah'ın elçisi Muhammed'den Bizans İmparatoruna, Seni İslâma girmeye davet ediyorum. İslâmı kabul edersen Müslümanların sahip olduğu haklara sen de sahip olur, onların sorumlu olduğu şeylerden sen de sorumlu olursun. Eğer İslâma girmeyi kabul etmezsen cizye

ödersin. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve elçisinin haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle size boyun eğerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın (et-Tevbe 9/29). Bu tekliflerimi kabul etmezsen tebaanın (çiftçilerin, köylülerin, fellâhîn) İslâma girmelerine veya cizye ödemelerine engel olma” (İbn Haldun, 2003, s. 258; Hamidullah, 2013, s. 123).

İslâma davet mektubunu alan Herakleios birtakım görüşmeler gerçekleştirdikten sonra Hz. Peygamber’e Hıristiyan Tenuhlu bir Arap’ı beraberinde bir mektup ve bir miktar dinar gönderdiği kaydedilir. Hz. Osman tarafından karşılanan elçi kıymetli bir elbise ile uğurlanmıştır (Hamidullah, 2003, s. 337-338).

Hz. Peygamber Herakleios’un yanı sıra Bizans İmparatorluğu’na bağlı devletlere ve valilere de İslâma davet mektubu göndermiştir. Bunlar arasında önemli bir yere sahip olan Bizans’ın bir eyaleti konumundaki Mısır’daki Mukavkıs’a İslâma davet mektubunu ulaştırmak üzere Hâtib b. Ebû Belta’a el-Lahmî görevlendirilmiştir (Mayıs 628). Hâtib, Mısır’ın dinî ve idarî merkezi konumunda bulunan İskenderiye’ye giderek mektubu Mukavkıs’a sunmuştur (Hamidullah, 2003, s. 83-84-85). Bu mektup genel olarak Herakleios’a gönderilen mektup ile aynıdır. Mukavkıs elçiyi beş gün ağırlamış ve ona son derece iyi davranmıştır. Bu süre zarfında elçiden Hz. Peygamber hakkında bilgi almış ve cevaben kendisine bir mektup göndermiştir. Bunun yanı sıra Mâriye ve Sîrin isimli iki cariyeye, beyaz bir katır ve kıymetli bir elbiseyi elçi ile göndermiştir (Taberî, 1992, s. 621; Er, 2020, s. 81).

Hz. Peygamber, Bizans’a bağlı ve aynı zamanda himayesinde olan Gassânî krallarından Hâris b. Ebî Şemir’e, Şucâ’ b. Vehb el-Esedî’yi İslâma davet eden elçi olarak göndermiştir (Mayıs 628). Mektubu şu şekildedir:

Bismillahirrahmanirrahîm. Allah’ın resûlü Muhammed’den Hâris b. Ebû Şemir’e,

Allah’ın selâmı hidayet yoluna giren ve O’na inanıp tasdik edenlerin üzerine olsun. Seni tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah’a inanmaya davet ediyorum. İnanacağın takdirde mülkün senin elinde kalmaya devam edecektir (Taberî, 1992, s. 592).

Hz. Peygamber’in elçisi Dımaşk’a geldiği vakitler, Hâris b. Ebû Şemir, Herakleios’u karşılamak amacıyla hazırlıklar yapmaktaydı. Elçi, birkaç gün bekletildikten sonra Hâris tarafından kabul edilmiştir. Kendisine gelen mesajı dinleyen Hâris, sinirlenerek “beni kim makam ve mülkünden uzaklaştıracakmış?” şeklindeki beyanından sonra mektubu yere attığı aynı zaman da Hz. Peygamber ile savaşmak için hazırlık yaptığı kaydedilir. Ancak

Herakleios onu bu kararından vaz geçirecektir. Daha sonra elçiyi tekrar huzura kabul eden Hâris ona yüz miskal (miskal = 4,25 gr) altın hediye etmiştir. Aynı şekilde ona son derece saygılı davranan hâcib de ona bazı hediyeler vermiştir. Hâris'in tavrı Hz. Peygamber'e anlatıldığı zaman "mülkün yere batsın" dediği kaydedilir (Taberî, 1992, s. 592).

Hz. Peygamber Dönemi'nde Bizans İmparatorluğu ile ilgili olarak son diplomatik gelişmenin bir skandal ile sonuçlandığını kaynaklarda görmekteyiz. Busra valisi Hâris b. Ebû Şemir'in İslâma davet etmek maksadıyla Hz. Peygamber Hâris b. Umeyr el-Ezdî'yi elçi olarak görevlendirdi. Hâris, Gassânî emirlerinden Şurahbil b. Amr'ın topraklarından geçerken mezkûr emirin talimatı ile Mûte'de öldürüldü (Hamidullah, 1995, s. 145). Bu gelişme karşısında Hz. Peygamber elçilerin dokunulmazlığı ve uluslararası hukuka aykırı bu eyleme karşılık derhal 3.000 kişilik bir ordu kurdurdu. Zeyd b. Hârise kurulan bu ordunun komutanlığına getirilerek Bizans topraklarına gönderildi. İslâm ordusu Bizans ordusu ile Mûte savaşında (629) karşı karşıya geldi. İslâm ordusu şiddetli mücadelenin ardından önemli üç komutanını kaybetti. Son olarak Hâlid b. Velid komutayı devralarak orduyu geri çekti. Bu ilk İslâm-Bizans savaşı olarak karşımıza çıkmaktadır (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 217-218; Hamidullah, 2003, s. 347-348).

Yukarıdaki mezkûr olayın Hz. Peygamber'in elçilik hukukuna ne kadar bağlı bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Nitekim Hz. Peygamber'e Müseyleme'nin iki elçi vasıtası ile bir mektup gönderdiği ve Peygamber'in onlara hitaben "Müseyleme'nin sözlerine siz ne dersiniz?" Onlar Müseyleme'ye ait bu mektubu onayladığını ifade ettiler. Bu gelişmeler karşısında Hz. Peygamber onlara "Eğer elçiler öldürülemez olmasa idi sizin ikinizin de boynunu vururdum" (Ebû Davud, 2008, s. 579). Anlatılan bu hadise Hz. Peygamber'in elçilik hukukuna verdiği değer ile devletlerarası iletişimin ne şekilde yapılması gerektiği noktasında önderlik yaptığını görüyoruz. Bu davranış pek çok şey de olduğu gibi Berîd teşkilatı noktasında da sonraki nesillere örnek teşkil edecektir.

Yukarıda elçilerin sahip olması gereken özellikler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu durum Hz. Peygamber'in elçi seçiminde daha özenli ve dikkatli olduğunu gösteriyor. Nitekim gönderilen elçi verilmek istenen mesajı çok yönlü veriyor. Şekilsel özelliklerine varıncaya kadar pek çok detaya dikkat ediliyor. Hz. Peygamber Dönemi'nde berîd seçiminde dikkat edilecek hususlar sonraki dönemlerde özellikle Emevî, Abbâsî devletlerinde temel kriterler arasında yer almıştır. Bu durum bize açık bir şekilde göstermektedir ki berîd müesseses bir yapı olarak günümüz anlayışına uygun anlamıyla posta

ve haberleşme de ilk defa Hz. Peygamber Dönemi'nde ortaya çıkmıştır. Sonraki dönemlerde gelişen ve değişen koşullar göz önüne alındığında bu yapının çok da farklı bir yapı sergilemediği görülmektedir. Bunun yanı sıra devletlerin büyüyerek daha güçlü bir profilde yer almaları birtakım değişiklikleri de beraberinde getirirse de temel şeylerin değişmediği görülmektedir (Söylemez, 2001, s. 62).

Nitekim Emevîler posta teşkilatına gereken önem veren devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişimin hızlı ve etkili olması devletler için son derece önemli bir durum olduğu için iki mesafe arasında birkaç atın yer alması gereklidir. Bu nedenle ilk atın yorulduğu düşünülürken atın değiştirilerek yola devam edildiği görülmektedir. Bu işlem yolun mesafesine göre birkaç kez tekrar etmektedir (Bakır, 2004, s. 201).

Esasen bir önceki konuda değindiğimiz Emevî ve Abbâsî gibi devletlerde Berîd teşkilatı ile ilgili olarak temel hususların değişmediği ufak tefek bazı değişikliklerin olabileceğini söylememizdeki maksat budur. Hz. Peygamber Dönemi'nde temelleri atılan bu müessese Hz. Ömer zamanında kurumsallaştıktan sonra Emevî ve Abbâsîler de kurumsal bir yapı kazanacaktır.

Menzil Teşkilatı ve Berîd Sistemindeki Yeri

Sözlük anlamı itibariyle “inmek, konaklamak, misafir olmak” anlamlarına gelen menzil “ev, konak; iki konak arası, bir konak yol; posta ve posta tatarları beygirlerinin bulunduğu mahal” anlamlarına da gelmektedir (Halaçoğlu, 2004, s. 159). Gerçek manada menzil teşkilatının vücut bulduğu ve kurumsal bir kimlik kazandığı devletin Osmanlı Devleti olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu teşkilatın tarih boyunca farklı şekillerde var olduğu görülüyor. Her ne kadar bu teşkilatın Romalılardan geldiği belirtilse de İran İmparatorluğu'nun Romalıları bu konuda örnek aldığı kayıtlar arasındadır. Roma'nın bu anlayışı Bizans İmparatorluğu döneminde de devam etmiştir (Halaçoğlu, 2014, s. 7-8). İlk sistemli posta teşkilatı olarak Emevîler döneminde özellikle II. Ömer dönemi gösterilse de biz bu kurumun çok daha önceleri benzer uygulamalar ile varlık gösterdiğini söyleyebiliriz. Emevîler bu uygulamaları Bizans İmparatorluğundan mı Sâsânîlerden mi aldığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat uygulamaları itibariyle birbirlerine benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Emevîlerin yıllık yaklaşık dört milyon dirhem bu teşkilat için ayırdığı göz önünde bulundurulursa bu teşkilata verdiği önemi görmüş oluruz (Halaçoğlu, 2014, s. 8; Köprülü, 1944, s. 542). Emevîlerden hemen sonra Abbâsîler de iktidara gelir gelmez en çok önem verdiği işlerin

başında bu teşkilat gelir. Nitekim ana yollar üzerine pek çok menzil noktaları oluşturularak bu teşkilatın yapısını güçlendirmeye çalışmıştır. Buralara aynı zamanda devlet hazinesinden *Menzil Davarı* diye tabir edilen *Berîdî Katarlar* tahsis edilerek bu teşkilat güçlendirilmiştir (Halaçoğlu, 2014, s. 8). Bu teşkilatta devlet adına haber götüren ulaklar her menzilde konaklar ve hayvanını değiştirip yenisini alırdı. Ulaklar bu şekilde aynı güzergâhı takip edip geri dönerdi. Ancak geri dönüşte sorun olduğu vakit bu hayvanlar devlet adına menzilde alıkonurdu. Bahsi geçen bu menziller de bu hizmeti yerine getiren kişiler de yaptıkları görev karşılığında ücret alırlardı. Abbâsîler döneminde bu teşkilata verilen önem buraya ayrılan sekiz milyon dirhemden anlaşılıyor. Nitekim bu yolların tamirat ve bakımı ile özel olarak ilgilenen *divânü'l-berîd* isminde bir birim kurulmuştur (Halaçoğlu, 2014, s. 8-9). Menzil teşkilatı daha sonraları pek çok devlette gelişerek varlık gösterecektir. Türkiye Selçuklu Devleti de bu anlayışla yollara büyük önem vermiştir. Bu sebeple öncesinde pek rastlanılmayan eşsiz kervansaraylar inşa etmişlerdir. Ortama her 30-40 km'de bir menzillik mesafe de kervansaray yapıldı. Bu şekilde ticaret canlı tutularak ulaşım ve iletişim sağlanmaya çalışılmıştır (Halaçoğlu, 2014, s. 10). Sultan II. Kılıç Arslan döneminde ticaret çok ileri bir seviyeye geldiği için kervansaraylar büyük önem kazanmıştır. Bu sebeple ticaret yolları devlet için çok önemli olmuştur. Osmanlı Devleti'nde menzil hatlarını takip eden ikmal efradı, askerî birlikler ve bu birliklerin hayvanlarının ihtiyaçlarının karşılanabileceği ve aynı zaman da dinlenebilecekleri bir günlük mesafede konaklama yerleri bulunurdu. Bu teşkilat sayesinde askerlerin sıcak yemek vb. ihtiyaçları karşılanırdı (Baş, 2022, s. 217).

Sonuç

Tarihî süreç boyunca toplumlar ve devletler, sürekli bir mücadele ve etkileşim içerisinde bulunmuşlardır. Bu etkileşimler, kaçınılmaz olarak devletlerarası iletişim ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Etkili bir iletişimin sağlanabilmesi için, elçilik görevini üstlenen kişilerin belirli niteliklere sahip olmaları zorunlu hale gelmiştir. Elçilerden yalnızca temsil kabiliyeti değil, aynı zamanda çok yönlü bilgi, donanım ve diplomatik beceri de beklenmiştir. Bu bağlamda elçilik faaliyeti, yalnızca devletin resmî temsilini üstlenmekle kalmamış; aynı zamanda istihbarat toplama, bilgi aktarımı ve diplomatik yollarla çatışma yaşanmaksızın başarı elde etme işlevlerini de yerine getirmiştir. Devletler, bu görevi üstlenen elçilerin taşıdığı önemin bilinciyle hareket ederek onların kapsamlı bir eğitim ve disiplin sürecinden geçmesini

sağlamışlardır. Bu anlayış çerçevesinde, Berîd teşkilatı tarihsel olarak ayrı bir önem kazanmıştır. Devletler ve toplumlar arasındaki mücadeleler tarih boyunca farklı biçimlerde ortaya çıkmış; bu durum, ilişkilerin çok boyutlu bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. İnsanlık, bu süreçte kendi çıkarlarını koruyacak ve sürdürecekt mekanizmalar geliştirme ihtiyacı hissetmiş; böylece diploması temelli kurumsal yapılar ortaya çıkmıştır. Savaşların, ister nedensiz ister belirli sebeplere dayalı olsun, tarih boyunca süreklilik arz ettiği görülmektedir. Ancak her çatışma döneminin ardından barış ve denge arayışlarının öne çıkması, diplomatik bürokrasinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. İnsan doğasının bir gereği olarak, mücadelelerin ardından bir istikrar ve uzlaşma ortamının sağlanması beklenir. Bu perspektiften bakıldığında, her savaşın sonrasında diplomatik girişimlerin kaçınılmaz bir ihtiyaç haline geldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla diplomatik faaliyetleri yürütmekle görevli kurumsal yapılar ve bu yapılar içinde yer alan nitelikli bireylerin varlığı devletler açısından vazgeçilmez olmuştur. Bu doğrultuda, diplomatik görevleri yerine getiren kişilerin sahip olması gereken donanım ve nitelikler büyük önem taşımıştır. Zira bu kişilerin temsil biçimleri ve iletişim tarzları, devletlerarasındaki ilişkilerin seyrini doğrudan etkileyebilmekteydi. Yetkin bir elçi, olası bir çatışmayı önleyebileceği gibi, savaşız toprak kazanımı gibi stratejik avantajlar da sağlayabilmekteydi. Bu nedenle devletler, kendilerini temsil edecek kişilerin seçiminde son derece titiz davranmışlardır. Çünkü elçi, yalnızca bireysel bir temsilci değil, aynı zamanda devletin kimliğini, itibarını ve diplomatik yaklaşımını yansıtan bir figürdür. İslâmiyet'in ilk dönemlerinde, özellikle Bizans İmparatorluğu ile kurulan diplomatik ilişkilerde Berîd teşkilatının etkin biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bu teşkilat, İslâmın erken dönemlerinde haberleşme, istihbarat ve diploması işlevlerini yerine getiren sistematik bir yapı haline dönüşmüştür. Her ne kadar Emevîler ve Abbâsîler dönemlerinde daha ileri düzeyde kurumsallaşmış bir organizasyona ulaşmış olsa da, berîdin temelleri Hz. Peygamber Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Bu dönemde teşkilat, sonraki İslâm devletlerinde görülen gelişmiş örneklerine kıyasla daha sınırlı bir yapıya sahip olmakla birlikte, İslâm devlet geleneğinde kurumsallaşmanın ilk adımlarını temsil etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Sonuç olarak, Berîd teşkilatı sadece bir haberleşme sistemi değil; aynı zamanda erken dönem İslâm diplomasısının temel taşlarından biridir. Bu kurum, İslâm dünyasında diplomatik temsil ve bilgi akışının kurumsal bir zemine oturmasını sağlamış; böylece sonraki dönemlerde gelişen İslâm bürokrasisine örnek teşkil etmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallar uygulanmıştır. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer alır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

A. Arşiv Kaynakları

TSM 21-174 Hz. Muhammed'in Mukavkıs'a mektubu

TSM 21-674 Hz. Muhammed'in el-Gassâni'ye mektubu

B. Kitaplar ve Makaleler

Alptekin, C. (1997). XI-XII. yüzyıllarda Selçuklular ile Atabeyliklerde posta ve istihbarat. *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, 187–194. İstanbul.

Avcı, C. (2020). *İslâm-Bizans ilişkileri (610-847)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bakır, A. (2004). *Ortaçağ tarih ve medeniyetine dair çeviriler*. Bizim Büro Basımevi.

Baş, H. (2022). *Birinci Dünya Savaşı'nda Irak-İran Cephesi iâşe ve sağlık hizmetleri 1914-1918*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Budak, Y. (2020). Posta tarihine bir bakış: Posta ve telgraf teşkilatının kuruluşu. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Econometrics, Statistics & Empirical Economics Journal*, 17, 30–46.

- Demir, M. (2024). Memlûk Sultanı Baybars el-Bundukdârî döneminde Berîd teşkilatı. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Eşref Buharalı Özel Sayısı*, 179–190.
- Drocourt, N. (2018). Byzantine diplomacy. In G. Martel (Ed.), *The encyclopedia of diplomacy* (pp. 1–16). John Wiley & Sons.
- Ebû Davud. (2008). *Sünen-i Ebî Davud ve tercemesi* (Cilt 3, İ. Koçaşlı, Çev.). Erkam Yayınları.
- Er, İ. H. (2020). *H. Muhammed'in (s.a.v.) mektupları*. Mevsimler Kitap Yayınevi.
- Güler, H. (2019). Memlûklerde Berîd teşkilatı. *Tarih Okulu Dergisi*, 12(39), 202–225.
- Halaçoğlu, Y. (1994). Menzil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 29, s. 294). Diyanet Vakfı.
- Halaçoğlu, Y. (2014). *Osmanlılarda ulaşım ve haberleşme (menziller)*. İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Hamidullah, M. (1995). *İslâm anayasa hukuku* (V. Akyüz, Çev.). Beyan Yayınları.
- Hamidullah, M. (2003). *İslâm Peygamberi (Hayatı ve faaliyeti)* (Cilt I–II, S. Tuğ, Çev.). İmaj Yayınları.
- Hamidullah, M. (2013). *H. Peygamber'in altı orijinal diplomatik mektubu* (M. Yazgan, Çev.). Beyan Yayınları.
- Harekât, İ. (1992). Berîd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 5, ss. 498–501). Diyanet Vakfı.
- İbnü'l-Esîr. (1987). *İslâm tarihi: el-Kâmil fi't-târîh tercümesi* (A. Özyayın, Çev., 2. cilt). Bahar Yayınları.
- İbn Cübeyr. (2008). *Endülüs'ten Kutsal Topraklara* (İ. Güler, Çev.). Selenge Yayınları.
- İbn Haldun. (2003). *Kitâbi'l-İber ve Dîvânî'l-mübtede' ve'l-haber fi'eyyâmî'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men âsarahum min zevi's-sultânî'l-ekber* (Cilt II). Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Hurdazbih. (2008). *Yollar ve ülkeler kitabı* (M. Ağarı, Çev.). Kitabevi.
- İbn Manzur. (1993). *Lisânü'l-'Arab* (Cilt III, A. A. el-Kebîr). Dârü'l-Hadis Yayınları.
- İbn Sa'd. (2014). *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr* (Cilt I, M. K. Yılmaz, Çev.). Siyer Yayınları.
- İpşirli, M. (1995). Elçi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 11, ss. 3–15). Diyanet Vakfı.

- Kallek, C. (2020). Mil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 30, ss. 53–54). Diyanet Vakfı.
- Kanar, M. (1988). *Büyük sözlük Farsça-Türkçe*. Birim Yayıncılık.
- Rakkuş, K. (2024). Erken Memlûkler zamanında resmî posta sistemi (Sultan Baybars dönemi 1260–1277). *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 425–434.
- Kayaoğlu, İ. (1985). *İslâm kurumları tarihi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Köprülü, M. F. (1944). Berid. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 2, ss. 541–549). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (1994). Diplomatik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 9, s. 360). Diyanet Vakfı.
- Mazhar, A. (2010). *Kudâme Bin Cafer'in "Kitabu'l-Harac" adlı eseri (V. ve VI. bölümler)* [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı].
- Mustafa, İ., Abdülkadir, H., Zeyyat, A. H., & Neccar, M. A. (1989). *el-Mu'cemü'l-Vasît*. Çağrı Yayınları.
- Öngül, A. (1993). Dagâtır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 8, ss. 399–400). Diyanet Vakfı.
- Özbek, S. (2009). Zübdetü Keşfü'l-Memalik'de Türk devlet telakkisinin yansımaları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 82–94.
- PTT. (2007). *Geçmişten günümüze posta*. PTT Genel Müdürlüğü.
- Shepard, J. (1992). Byzantine diplomacy. In J. Shepard & S. Franklin (Eds.), *Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies* (ss. 41–70). Variorum.
- Söylemez, M. M. (2001). Berid teşkilatının menşesine dair bazı yeni bulgular. *İslâmiyât*, 4(2), 139–147.
- Şemseddin Sami. (2005). *Kâmûs-ı Türkî*. Çağrı Yayınları.
- Taberî. (1992). *Milletler ve hükümdarlar tarihi* (Cilt V, Z. K. Ugan & A. Temir, Çev.). Milli Eğitim Basımevi.
- Telea, M. (2015). Mission and/or conversion: Strategies of Byzantine diplomacy. *International Journal of Orthodox Theology*, 6, 81–105.
- Tekin, F. (2023). Hz. Peygamber döneminde bir iletişim ve haberleşme aracı olarak mektup. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 510–535.
- et-Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. (2004). *Sünen-i Tirmizi tercümesi* (A. Parlıyan, Yay. haz.). Konya Kitapçılık.
- Tuncer, H. (1995). *Eski ve yeni diplomasi*.

- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti teşkilatına medhal*. Türk Tarih Kurumu.
- Yardım, A. (1994). Dihye b. Halife. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 9, s. 294). Diyanet Vakfı.
- Yılmaz, M. (2008). Emevî ve Abbâsî dönemi iç istihbaratı. *İstem Dergisi*, 6(12), 175–193.
- Yürekli, T. (2017). Zengiler ve Eyyûbilerde istihbarat. *Türkiyat Mecmuası*, 72(2), 293–311.
- Zeynü'd-dîn Ahmed, b. A. b. A. Z. (1976). *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecrîd-i Sarîh tercemesi I* (A. Naim, Çev.). Başbakanlık Basımevi.

Barîd Organisation in Islamic-Byzantine Relations in the Prophet's Period

Extended Abstract

Societies have been in constant interaction with each other since the day they existed. This interaction has taken place in different ways such as war or trade. In this respect, communities or states have needed effective communication in order to finalise the superiorities or losses they have achieved in war. In this case, it was deemed more appropriate for people who could be considered more qualified in communication with each other to fulfil such duties. As a matter of fact, states have seen it more appropriate to choose qualified and equipped people who can fulfil these policies or the procedures and principles to be followed in the selection of ambassadors. Since the states knew the benefits of effective communication and diplomacy, they also opened schools with an institutional identity that gave courses in this sense. Although the barîd organisation, which is related to our subject, has an intelligence feature in general, it is an important institution where effective communication is carried out in the field of mail and communication. People who fulfil the duty of embassy should be equipped with the necessary equipment in many aspects of the customs, traditions and conjunctural structures of the countries they go to and know the languages they speak. In order to ensure effective communication, it was important that the person fulfilling the role of ambassador should fulfil these conditions or have these qualities. In this respect, it was a necessity that the person performing the ambassadorial duty should be skilled in many aspects. In this sense, it was an important institution where the person performing the ambassadorial duty served as an intelligence officer on behalf of the state and achieved many gains such as diplomatic victories without war thanks to effective dialogue. For these and similar reasons, states or communities paid attention to the people who would perform this duty and paid attention to the fact that these people had to undergo a certain education and state upbringing. The berîd organisation, which constitutes the main part of our subject, gains importance in this sense. Due to this understanding, competition and war between states or communities have been observed in every period of history. This competition or relationship was multifaceted. With this understanding, humanity has felt the necessity of developing arguments in accordance with this idea. For this reason, it has been very important for states or communities to create conditions suitable for their own interests and understanding. As a matter of fact, wars have

occurred in every period of human history and there has been a situation of developing alternatives in accordance with the understanding. This alternative understanding appears as an important idea that forms the diplomatic bureaucracy. Humanity naturally seeks ways to establish an environment of stability or peace after the struggle. With this understanding, diplomatic activity becomes a necessity after wars. It is precisely at this point that an institutional structure or individuals who will do this job have become indispensable. Throughout history, the berid organisation has been handed down to different nations in different structures. Even before Islam, the importance of the postman in the communication between states in the Arab geography was known and this tradition was passed on to the next generations. With the advent of Islam, the Prophet Muhammad, who was a pioneer in many matters, took a pioneering role in this issue as well. Although institutionally, although the berid organisation was established during the Umayyad and Abbasid periods, the existence of this organisation as an institutional structure can be mentioned in the Prophet's era. As a matter of fact, these arguments constitute the main subject of our study. The reasons why states attach such importance to this institution can undoubtedly be attributed to the fact that effective diplomatic activities can achieve many gains without war. This generally accepted understanding is that during the Prophet's time, in order to spread Islam to different states, people who knew the geography of those regions were identified and sent to them after determining how the states behaved in such situations. As a matter of fact, this is a situation that is important for the message to be effective.